

Eth *Diccionari Luishonés*, qu'elaborèc Sarrieu, auie estat picat ara maquina entà èster enviat a impremta. Non se sap coma, però ei desapareishut. Ua grana pèrta! Moltes energies irrecuperables. *Era Pireneido*, cant epic d'ua extension de mès de 30.000 vèrsi, aumenatge ara montanha, comencèc a escriuer-la damb 17 ans, en tot passar ua longa temporada en Sant Mamet, dempús d'auer aprovat eth sòn ingrès ena Escòla Normala. Pendent 20 ans escriuec aguesta gigantesca epopèia. Ei escrita en luishonés e en francés. Era sòrt⁶ a volut que des dera Acadèmia ajam podut accedir a ua còpia deth document, e la metam a disposicion publica. Auríem lamentat ua pèrta tant considerabla dera literatura gascona⁷. Era epopèia occitana per excelléncia. Er autor dediquèc aguesta extraordinària òbra a Frederic Mistral, en tot seguir eth modèl de Mirèio.

Bernat Sarrieu ère un intellectuau complèt e d'ua produccion extraordinària. Escriuie fòrça en francés e auie ua vocacion profrancesa, es sues accions les enten tostemp coma ua aportacion a França. Era Escòlo ei prevista basicament coma ua institucion ath servici de França: "entà dar preséncia ara nòsta lengua, incrementar era vitalitat e era glòria des nòsti païsi d'òc, e entà contribuïr, pera sua petita part, ara felicitat e ara "grandeur de la France entière"⁸. Però Sarrieu ei occitanista e era sua filosofia contemple tota Occitània⁸.

Collabòre damb es moviments catalans tostemp que li ei demanat. Considèrè que catalan e occitan son era madeisha lengua. Ei de destacar era sua collaboracion correnta damb era *Revue Catalane* a on en 1910 escriuec (en francés): "Occitània non ei pas coma un pònt materiau e morau a trauès de França e d'Espanha enquia Itàlia? Era glòria dera lengua d'Òc ei ua glòria essenciaument francesa, e era sua fòrça sonque pòt dar a França ua fòrça de mès, permetent-li de jogar milhor entre es sues vesies latines eth gran papèr de mediadora". Non enfronte eth luishonés, eth gascon e era lengua occitana a França o ath francés. Considèrè que tot complèta e milhore França. Eth sòn patriotisme francés le portarà a justificar eth besonh de profiter er ensenhament deth gascon, e der occitan, entà un milhor coneishement deth francés. Sarrieu cree un metòde d'aprendissatge deth gascon que pòrte beneficis ara lengua francesa. Ei aguesta actitud damb era lengua francesa que mos justifique qu'era grana *Pireneido* age ath cant deth gascon era traduccion en francés hèta peth madeish Sarrieu, coma se volguesse expressar qu'ua des vertuts des sòns poèmes ei era aportacion d'ua milhor comprenença deth francés, coma auie dit en diuèrses ocasions.

6. Era sòrt e es especiaus atencions e suenhs de Jèp de Montoya.

7. Yvonne Ponsolle (*Revue de Comminges* LXXXV 01-01-1972): "... ce n'est que le jour où ce poème épique (Era Pireneido) sera publié que l'on aura rendu à ce savant une part de l'hommage qu'il mérite"

8. "Ainsi, d'abord, notre langue d'Oc vit toujours, et "tant qu'il y a de la vie, il y a de l'espoir" puis les bases de notre renaissance définitive sont déjà solidement posées, les leviers en sont forgés. Mais il reste à les mettre en oeuvre; cela dépend uniquement de l'initiative et du dévouement des écoles félibréennes et de leurs membres" (...) "le mieux pour arriver à bien lire la langue d'oc serait peut-être de la considérer d'abord chez ses anciens auteurs, dans la langue romane des Troubadours et des chartes; car nos modernes Félibres ne s'en écartent que sur quelques points peu importants"(Era *Bouts dera Mountainho*-Març 1909)

Sarrieu siguec un bon creient cristian, un pregond luishonés, un vertader gascon, un apassionat occitanista e un convençut francés. Toti aguesti adjectius les portèc aunorablament tota era sua vida. A nivèu de França, defen eth papèr des regions, eth besonh de qu'aguestes agen un papèr politic transcendent, per motius economics, però tanben per motius moraus; ei un regionalista, tament coma Mistral, que vincule eth sòn ideari politic ara recuperacion des lengües locaus e ath sòn ensenhament en sistèma educatiu. Hec discorsi e conferéncias sus aguest plantejament politic.

Ei autor d'ua quantitat enòrma de produccions literàries de tot tipe: condes, fables, estudis, prospectives, cròquis, correccions... en francés e en gascon. En destacam es òbres en gascon coma *Era Garlando* (en vèrs, 1902), *Piréno* (tragèdia, 1903), *Era Rrenechéngo* (comèdia 1909), *Sans-Parro d'Oço o 'r' Aparicioun de sent Bertran* (1910), *Et perdut* (pastorau, 1910), *Er' Assoumpcioun* (mistèri sagrat, 1913), *Sènt Mamèt, et gran martiri* (mistèri, 1914), *Et Drac o 'ra Carroulho d'Or* (comica, 1914), *Edj arromaire* (comica, 1922), etc. Trabalhèc e publiquèc *La Margalide Gascoue* de Bertrand Larade (segle XVII).

En francés auec ua grana produccion, que tot soent ère relacionada damb era lengua occitana o damb era pedagogia: *Une langue d'oc générale* (*La terro d'oc*, 1905), *Utilité du gascon pour l'étude du français* (1906), *Utilité [du gascon] pour l'étude de l'espagnol* (1908), *Une langue vivante méconnue: la langue d'oc* (1909), *Le docteur Cator, félibre gascon: Sa vie et son oeuvre* (1924), *La graphie de la langue d'oc et la langue commune d'Occitanie* en *La Revue Méridionale* (1924), *L'assimilation des étrangers en France et particulièrement dans le Midi* (1924), *Observations sur l'enseignement de la langue d'oc* (1929), etc. Entà Sarrieu un bon aprendissatge deth gascon milhorarie eth coneishement deth francés; aguest ei er argument.

Era sua vida siguec restacada ara literatura, ère catedratic de filosofia en Montauban, guanhador de prèmis enes Jòcs Floraus e en d'aves convocatòries literàries. A mès dera *Bouts dera Mountainho*, fondèc, tanben *Er armanac dera Mountainho* e formèc part de fòrça institucions culturaus. Siguec majorau deth Felibritge, auec relacions damb es intellectuaus catalans e ère admirador de Verdaguer.

Jusèp Loís Sans Socasau

Membre der Institut d'Estudis Aranès-Acadèmia Aranèsa dera Lengua Occitana

BERNAT SARRIEU

Damb era collaboracion de:

BERNAT SARRIEU

De ben joen, Bernat Sarrieu se passionèc per escrúer. Escriuie per tot, enes marges des diaris enes engolòpes vielhes, ens bocins de papèr que trapau... per tot. Ua part importanta deth sòn legat ei en tròci de papèr amassats en carpetes o engolòpes.

Neishec en Montauban eth 29 de junh de 1875. De petit siguec cuedat per ua família de molièrs des entorns dera ciutat e sentec enes sues prumères paraules eth lengadocian, que coneishie e practicaue perfèctament. Totun eth sòn còr siguec panat peth parlar dera família dera sua mair, pendent es ostius e longues tempsades que passaue en Sant Mamet, ath cant de Luishon. Era màger part dera sua òbra ei escrita ena forma parlada en aqueth parçan. Siguec mèstre e professor de filosofia en Auch e en Montauban.

Ei autor d'ua quantitat enòrma de poèmes, òbres literàries, conferéncias, ensagi, estudis, articles... però dera màger part dera sua òbra sonque mo'n an arribat petites mòstres e non èm segurs de poder-les recuperar. Sarrieu demoraue passar era sua jubilacion en Sant Mamet entà poder hèr tot eth trabalh de publicacion des sues òbres, però "era malautia" non lo deishèc, e acabèc morint en 1935.

Auec era coneishença deth Felibritge e de Mistral e en seguic es sòns ensenhaments. Coneishec tanben era Escòla Mondina de Tolosa e era Escòla Gaston Febus de Pau. Es dues èren dedicades ara recuperacion deth parlar des sòns territòris. Sarrieu pensèc qu'era sua forma de parlar, era des montanhes qu'estimaue, auie de besonh ua estructura semblanta, que seguísse es principis des felibres, però independenta d'aqueres dues escòles. Eth 12 de deseme de 1904 fondèc era Escòla deras Pirenéas¹ damb era voluntat de defèner eth vielh idiòma pirenenc en tot "sauvar nòsta lengua, empacha-là de mori-s e de hè-la viver". Era Escòla trabalhèc tà dar ara "lengua d'òc" e esepciaument ath gascon, un rang aunorable e "oficiu".

En 1905 creèc era revista *Era Bouts dera Mountanho*, qu'auèc era finalitat de facilitar un miei de difusion as autors deth territòri e que possèc era introduccion deth Felibritge, damb es correccions normatives que considerèc. Ath torn d'*Era Bouts dera Mountanho* s'i botgèren toti es autors der entorn. Existic enquiàs ans 1980. Era filosofia dera *Bouts* qu'ère era dera libertat enes formes d'expression "non seram donc pas absoluts en aquesta revista; non mo'n tengueram pas acitau a un sol idiòma. Que deisharam *Era Bouts dera Mountanho* variar ath sòn aize damb "*planes è lanes, bats e coumbanes, turouz e sèrres*. Non auram cap de preferéncia... es parlars que mos enriaran plens de bères causes que tengueràn plaça en aquestes pages".

1. Aquest ei eth nòm proposat per Sarrieu en un article en 1904 ena *Revue de Comminges*. E totun Sarrieu accèpte en madeish article qu'aquesta denominacion correspon ara Barossa e qu'en luishonés an de dèder "Escòla des Pirenées (o Pirenes)". Cau mantier es denominacions locaus, pense Sarrieu. Eth respècte peth país a d'èster present en toti es actes.

Es autors aranesi, tanben sigueren vinculats ara *Bouts* e ara Escòla² e seguiren es sòns principis. Sarrieu mantenguec ua relacion d'amistat damb Jusèp Condò. Còndò que, tot e que comencèc era sua aventura literària damb eth catalan, se hec sòci dera Escòla deras Pirenéas en 1913, damb 46 ans (moric en 1919). Condò mantenguec es principis ortografics dera Escòla, influït per Sarrieu. Aquesti principis aueren vida, ena Val d'Aran, enquiara arribada des *Normes Ortografiques der Aranés en 1983*. Sarrieu visitèc era Val d'Aran en 1925, en tot participar en un aumenatge a Condò e s'expressèc atau: "Que permeteratz a un Luchonés (...) de parlar-vos acitau en luchonés, per mor que luchonés o aranés ei quasi tot un, coma lengua: qu'ei lengua gascona (...) *Era ratlha ei ena mapa, però en còr non i e*". Era influéncia grafica de Sarrieu e dera Escòla, enes autors aranesi durèc enquia finaus de sègle.

Sarrieu se sentie enòrmament luishonés, partidari dera promocion dera sua lengua mairau, deth besonh d'introduïr-la en ensenhament des escòles e d'açò n'auie hèt bèth article, però ath madeish temps creiguec tanben ena existéncia dera lengua d'Òc generau ("qu'èz bint miliouz d'Outcitas pouirièn coumprene³"): "nou s'ei paz bist que en `ra bito en `ra flòrio dera léngo grèco aje patit dera cultura des sòz dialèctes, en qu'aquésti, tapòc, ajen poudut empatchá `ra fourmacioun è `dj espadiment de iou léngo coumuno... Que trebalharam acitau a susténgue e a hè biéue ez dibpersi parlaz gascous, mès que seram fabourabblez ara proupagacioun, per tot em Middiò de iou grano léngo d'Òc unibersalo". Considèrè que cau ua unificacion der occitan, però tanben cau mantier es parlars. D'aquera lengua generau ne hè ua descripcion fòrça complèta en *La Terra d'Òc*, en 1905: "lo que hè era fòrça d'ua lengua, ei subertot, independentament des sòns merits intrinsècs e der interès qu'aqueri que l'escruien an sabut dar-li, era sua extension e era sua unitat". Contunhe damb ua descripcion des caracteristiques qu'aurie d'auer aquera lengua generau que s'inspire e seguís es principis de Perbosc, que dempús serien estructurats per Loïs Alibèrt ena *Gramatica* de 1935. Sarrieu participe en activitats literàries damb Estieu e Perbosc, ei un occitanista: "entà arténher er exit de forma eficaça, se cau agropar. Es produccions literàries en lengua d'òc son òbres individuaus, però era conservacion dera nòsta lengua non poderà èster se non ei ua òbra collectiva". Descriu es caracteristiques d'ua lengua comuna entà toti es païsi d'Òc, però dedique era sua vida ara literatura proxima, era que s'expressèc damb mens condicionants, damb mès libertat, damb uns principis mès felibres. Amasse ena sua persona era mantenença des dues corrents e era bondat des dues: es formes felibres entara expression locau, era mès emocionau, e ues formes qu'en diden "trobadoresques", "neoromanes", de lengua generau, e les sap conjugar e mantier. "Mos proposam de mostrar qu'aquestes dues òbres, era

2. Eth prumèr, siguec Jusèp Sandaran, de Canejan, que collaborèc damb *Era Bouts* des des prumèrs moments.

3. Escrit ena sua grafia particulara.

cultura des dialèctes e er establiment d'ua lengua comuna, non son oposades e qu'era prumèra ei era basa dera dusau" (*La Terro d'Òc* – Publicada pes felibres de l'Escolo Moundino - Abriu de 1905).

Sarrieu reclamèc que calie hèr un lòc, en ensenhament, ara lengua d'òc; "aquesta lengua existís e ei ua, maugrat era multitud de parlars que la compausen" (discors en juriòl de 1909) "era lengua d'òc aufrís ua riquesa extra-odinària, ua varietat fonica vertadèrament meravilhosa(...) a mès libertat e poténcia expressiva qu'es sues vesies(...) es sòns dialèctes an sauvat color e sabor, maugrat quauqua "gaucheria"". Sarrieu tròbe qu'eth sòn gascon de Sant Mamet ei ua lengua bèra, que s'expressèc liurament sense condicionaments, damb mès libertat, s'ei possible qu'es madeishi felibres, "non i a lòc entà creir ne desirar qu'era lengua dera sciéncia invadisque jamès es parlars locaus (...) pr'amor qu'ua lengua non ei pas sonque un miei de comunicacion, ei un resultat, ua òbra (...) ua lengua vau çò que valen es que se'n servissen entà traduir es pensades dera sua inteligéncia e es sentiments deth sòn cor" (Conferéncia sus era lengua d'òc e eth felibritge comengés, 1905). "Qu'ei sustot des parlars montanhards qu'ei vertat eth vielh arreproèr: cada vilatge eth son lenguatge, cada auderon era sua cançon"

Sarrieu produïc ua òbra immensa, possiblement ei er autor occitan que mès a trabalhàt, però non mos a arribat cap tot. Es sues òbres quedèren ena Escòla deras Pirenéas e damb eth temps s'an perdut. Yvonne e Jules Ponsolle ac expliquen atau: "Es archius e es trabalhs qu'auie conservat e classat damb tanta atencion, sigueren depositats, dempús dera sua mòrt, en bèth lòc de Tolosa e en d'auti endrets, dempús dera deliberacion deth Conselh d'Administracion dera Escòla deras Pirenéas. Eth temps passèc, era guèrra tanben, es crisis ena Escòla dera Pirenéas produïren mutacions e ei ath delà de 1957 que comencèrem a investigar. Qué en quedaue deth contengut d'aqueres pesantes caishes (500 Kg d'archiu segontes era deliberacion deth Conselh)?, a on dormie era vida d'un sabent, es sòns dies e es sues nets, es sòns amors e era sua religion e era sua lengua luishonesa? Mos quedaue lo qu'er azard e eth temps mos voleren deishar: pòga causa s'auem en compde que mos mancaue lo essenciau, qu'encara non auem retrobat. Ère massa tard..."^{4 5}

Destacam d'entre es sues òbres era *Gramatica Luishonesa*: damb sonque 25 ans inicièc aquest trabalh, deth qu'en parlèren fòrça es sòns contemporanèus. En 1938 ère prèst entà imprimir-se. Enes actes dera Escòla i apareish era decision, e dempús "arrés mos a podut dèder se qu'a passat" (Yvonne e Jules Ponsolle). Sonque se podec publicar eth començament, sus era fonetica, ena *Revue des Langues Romanes* de 1902-1903.

4. Bernard Sarrieu, Yvonne et Jules Ponsolle, Bibliouteco Dera `Scolo Deras Pirenéas, 1976

5. Eth matrimòni Ponsolle, en 1993, depositèc enes Archius Departamentaus dera Nauta Garona 45 archivadors (11 mètres lineaus) documentacion dera Escòla deras Pirenéas damb era condicion que non se hessen publics pendent 50 ans. Laguens de 20 ans poderam accedir a fòrça des òbres qu'ara mos son amagades.